

Ettepanek ühe sõna *osas

Helika Mäekivi

tõlkebüroo Pangloss keeleteoimetaja ja -koolitaja

[Linnasekretär] esitab eelarvetaotluse kantselei osas ning vastutab kantselei osas eelarve täitmise eest. Kütuse kvaliteedi osas on järelevalvet võimalik tõhustada. Küüned on olulised esteetilise välimuse osas. Konsultatsioon kombineeritud investeerimistoodete kohta info jagamise osas. Veekvaliteet orgaanilise aine osas jõgede seirejaamades. Kas need laused on lugejale kristallselged ja esimese pilguheitega arusaadavad?

Sõna *osas* liig- ja väärkasutusest on juba palju kirjutatud¹ ja keeleallikatest leiab asendusvariantide kohta rohkelt nõuandeid². Ometi jätkab see kantseliidimaiguline keeleüksus levimist. Miks see nii on?

¹ Eesti keele instituudi keelenõuanne „Ohjeldagem sõna osas tarvitust”, 25.05.2010, <http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=8&id=163>; Erelt, Mati 2011. Lause õigekeelsus, Tallinn: Emakeele Selts, 46; Tartu: Keelehooldekeskus, 24, Mäekivi, Helika 2013. Eksimusi ees- ja tagasõnade osas. – Emakeelne eurokeel. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 52–54, <http://eurokeelehoole.eki.ee/documents/compendiums/358dfbbec8a7df11fa32d841b4585eb.pdf>; Mäekivi, Helika 2014. See paha kantseliit (2), 14.01, <http://www.paevakera.ee/blog/see-paha-kantseliit-2/>.

² Ametniku soovitussonastik 2014. Koost ja toim Tiina Paet, Tuuli Rehemaa, Argo Mund, <http://www.eki.ee/dict/ametnik/index.cgi?Q=osas&F=M&C06=et>; Eesti keele seletav sõnaraamat 2009, toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, <http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=osas&F=M>; Eesti õigekeelssõnaraamat ÕS 2013. Toim Maire Raadik, koost Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=osas&F=M>; Keelekiirabi ajakirjanikule 2011. Koost Katrin Kern ja Egle Pullerits, Tartu: Keelehooldekeskus, 25, http://engine.koduleht.net/templates/keelehooldekeskus/files/mdl_files.php/stiili_8.indd.pdf; Pullerits, Egle 2010. Kuidas hoiduda kantseliidist, Tartu: Keelehooldekeskus, 32, <http://engine.koduleht>.

Üks keeles esinevatest nähtustest on grammatiseerumine, mille näiteks on olukord, kus sõna kaotab oma algtähenduse ja muutub mingiks grammatiliseks üksuseks. Lihtsamalt öeldes võib üks sõnaliik muutuda teiseks. Nii on nimisõnast *juur* tekkinud määrsõna *juurde* (*juurde lisama*) ja kaassõna *juurde* (*maja juurde*). Sedasi on meie keelde tulnud enamik kaassõnu, näiteks *kõrval, ees, kannul, küüsis, väljas, peal, käes, kannul* jne.³

Oma arenguetapist sõltuvalt võivad kaassõnad olla esmased või teised. Esmane kaassõna on keeles ammu juurdunud, tema seos lähtenimisõnaga on hämardunud. Teisene kaassõna on alles kujunemisel ja päritolunimisõna paistab veel läbi,⁴ normi kirjeldavates grammatikates seda veel kaassõnaks ei nimetada. Teiseste kaassõnade hulka kuuluvad praegu *lõikes, raames, seoses, suunas*.

Ka sõna *osas* läbib teisest arenguetappi ja on kaassõnastumas. See, et ta on väga noor, leiab tõestust Katrin Talviku bakalaureusetöös, kus autor tuvastas 1980. aastate ajakirjanduse baaskorpusest üksnes kolm näidet, kus sõna *osas* võis määratleda kaassõnana.⁵ Tänapäeval on aga sõna *osas* võtnud maad kõikides keelekasutusvaldkondades ja selle levik on silmatorkavalt pealetükkiv.

Kui selline keelemuutus on tavapärane, miks siis sõna *osas* tarvitust taunitakse? Esiteks ei ole sõna *osas* pole tulnud täitma tühja kohta, vaid tikub teiste kaassõnade asemele, mille kasutuskord on meie keeles ammu

net/templates/keelehooldekeskus/files/mdl_files.php/kantseliit.indd.pdf; Kern, Katrin 2012. Nõuandeid toimetajale, Tartu: Keelehooldekeskus, 24, http://engine.koduleht.net/templates/keelehooldekeskus/files/mdl_files.php/toim_9.indd.pdf; Mäearu, Sirje 2011. Valik reksioone, Tartu: Keelehooldekeskus, http://engine.koduleht.net/templates/keelehooldekeskus/files/mdl_files.php/reksioonid_7.indd.pdf.

³ Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, <http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?id=493&p=6&p1=2>; Habicht, Külli, Pille Penjam 2006. Kaassõna keeleuurija ja -kasutaja käsituses. – Emakeele Seltsi aastaraamat 52, 52–53; Saari, Henn 2004. Peitu pugunud käändeid. – Keelehääl. Eesti Raadio „Keeleminutid” 1975–1999, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 315–316.

⁴ Habicht, Külli, Pille Penjam 2006. Kaassõna keeleuurija ja -kasutaja käsituses. – Emakeele Seltsi aastaraamat 52, 54.

⁵ Talvik, Katrin 2011. Sõna *osas* grammatiseerumine, Tartu, lk 14–15, http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1653&sari=D.

välja kujunenud. Sellist asendamist pole vaja, sest see muudab tekstid üheülbaliseks ja igavaks. Teiseks pruugitakse sõna *osas* tihti viisil, mis muudab teksti keerukamaks ja lohisevaks. Eriti on see omane bürokraatlikule keelekasutusele.

I. Sõna *osas* normipärane kasutus

Osas on nimisõna *osa* seesütlev kääne. Tavaliselt pruugitakse seda siis, kui jutt on ühe terviku fragmendist. Korrektne on see järgmistes lausetes:

*Kinominutid, osa 107. Selles **osas** räägib saatejuht „vanameister“ Mihkel lisaks uutele filmidele ka sellest, mis toimub tema hinges.*

*Venemaa tõenäoliselt osaleb **osas** programmides, mis lõpuks paika pannakse.*

*Kui kogunemisruumid asuvad ainult teatud hoone **osas**, siis arvestatakse selles hoone **osas** viibivate inimeste arvu.*

*Dokumendiregistri avalikus **osas** ei märgita isikuandmeid sisaldava kirja täispealkirja ...*

II. Sõna *osas* normipäratu kasutus

Et teksti uuesti rikkamaks muuta ja põnevamaks lihvida, võiks meelde tuletada, mil viisil sõna *osas* vältida ja asendada. Näitelauseid on võetud internetist, avalikult kättesaadavatelt veebilehtedelt. Tabelinäidete esitamisel on toetutud muu hulgas allmärkustes 1 ja 2 nimetatud allikatele.

1. Sõna *osas* asemel sobib kohta

Kõige sagedamini kiputakse sõna *osas* panema sinna, kuhu tegelikult kuulub tagasõna *kohta*.

*Aksionäri ettepanek üldkoosoleku päevakorrapunkti 5 ***osas**.*

*Teave tööandjatele praktikate ja praktikantide ***osas**.*

*Ossinovski andis riigikogus vene koolide eesti keele taseme parandamise ***osas** aru.*

Vahel võib märgata, et keelekasutajal on raske õiget tagasõna leida. Sel juhul on sageli kasu olnud soovitusel sobitada küsimusi tekitav nimisõna mõne tegusõnaga, näiteks liita sõna *ettepanek* tegusõnaga *tegema*. Sellise

väljendi moodustamisel tajutakse üsna kiiresti, et ettepanekut tehakse *millegi kohta*, mitte *millegi osas*. Seepärast on allolevas tabelis antud nimisõna järel ka tegusõnaga näiteväljend, mis hõlbustab õige tagasõna tajumist. Mõistagi võivad tabelis toodud nimisõnad esineda ka ilma tegusõnata või mõne muu tegusõnaga.

<i>Analüüs, analüüsi koostama</i>	<i>MILLEGI</i>	KOHTA
<i>Arvamus, arvamust avaldama</i>		
<i>Aruandmine, aru andma</i>		
<i>Avaldus, avaldust esitama</i>		
<i>Eesmärk, eesmärki seadma</i>		
<i>Ettepanek, ettepanekut tegema</i>		
<i>Hinnang, hinnangut andma</i>		
<i>Järeldus, järeldust tegema</i>		
<i>Kokkulepe, kokkulepet sõlmima</i>		
<i>Küsimus, küsimust esitama</i>		
<i>Lubadus, lubadusi andma</i>		
<i>Meede, meedet võtma</i>		
<i>Märkused, esitama märkused</i>		
<i>Nõu, nõu andma</i>		
<i>Nõue, nõuet esitama</i>		
<i>Otsus, otsust langetama</i>		
<i>Seletus, seletust nõudma</i>		
<i>Selgitus, selgitusi jagama</i>		
<i>Soovitus, soovitust esitama</i>		
<i>Taotlus, taotlust saatma</i>		
<i>Tegevuskava, tegevuskava koostama</i>		
<i>Teave, teavet saama</i>		
<i>Tingimused, tingimusi esitama</i>		
<i>Uuring, uuringut korraldama</i>		
<i>Vastus, vastust andma</i>		
<i>Õigusakt, õigusakti kehtestama</i>		
<i>Ülesanne, ülesannet püstitama</i>		

2. Sõna osas asemel sobib suhtes

*Kindral Schissler: Ämari *osas saabub selgus lähapäevil.*

*Kahtlused EKP rahatrüki *osas kasvavad, euro jätkab langust.*

*Jalgpalliliidu koolitusjuht: ootused kohtunike *osas on suuremad.*

Jällegi ei ole sõna *osas* sellistes lausetes vaja, sest normikohane kaassõna on siin *suhtes*. Tabelis on antud ka mõni levinum tegusõna, mis just selle tagasõnaga kokku sobitub.

<i>(Eba)kindlus</i>	<i>MILLEGI</i>	<i>SUHTES</i>
<i>Eelarvamus</i>		
<i>Kahtlus</i>		
<i>Menetlus</i>		
<i>Ootus</i>		
<i>Rakendama</i>		
<i>Selgus</i>		
<i>Teadmatus</i>		
<i>Tundlikkus</i>		
<i>Üksmeel</i>		

3. Sõna osas asemel sobib üle

*Tegevuste täitmise *osas teostab järelevalvet Kaitseministeerium.*

*Homme algavad kolmepoolsed läbirääkimised Venemaa gaasitarnete *osas.*

*Lisaks pidi ringkonnakohus karistuse *osas hääletama ja ka see näitab asja tõsidust ja keerukust.*

Sõna *üle* täidab keeles oma ülesandeid, muu hulgas tagasõnana. Selle asendamine sõnaga *osas* ei ole põhjendatud.

<i>Arutelu</i>	<i>MILLEGI</i>	<i>ÜLE</i>
<i>Hääletus</i>		
<i>Järelevalve</i>		
<i>Läbirääkimised</i>		
<i>Uhkus</i>		
<i>Vaidlus</i>		
<i>Aru pidama</i>		
<i>Kohut mõistma</i>		
<i>Nõu pidama</i>		

4. Sõna osas asemel sobib mõni muu tagasõna

On ka teisi kaassõnu, mille ülesandeid *osas* tahab täita. Neid kasutatakse keeles suhteliselt vähem kui sõnu *kohta* või *suhtes*, seepärast on eriti kahju, kui nende omapäraste ja harvem esinevate – ja seetõttu teksti omapäraga kaunistavate – tagasõnade asemel kohtame ikka ja jälle sõna *osas*.

*Riigikogu keskkonnakomisjoni esimees Rainer Vakra (SDE) leiab, et keemia-töösturite mure sektori ja Ida-Virumaa tuleviku *osas on põhjendatud*

*Tarbijate huvi oma õiguste kaitsmise *osas on kasvanud.*

*Geneeriline ravim võib erineda originaalravimist abiainetete *osas ja ravimi välimuse *osas, kuid ei tohi erineda toime tõhususe, kvaliteedi ja ohutuse *osas.*

*Sellele järgnevad 62 lahendit alkoholiseaduse, 57 lahendit varavastaste süütegude ja 29 avaliku korra rikkumise osas määratud karistuse *osas.*

*Nii on teenistujaid koolitatud klientidega suhtlemise *osas, ...*

*Võib öelda, et sõltuvalt ettevõtte spetsiifkast (suuremahuline tootmine vs eritellimused), on sama tegevusvaldkonna ettevõtete vajadus tööjõu *osas erinev.*

<i>Etteheide</i>	<i>MILLEGI- KELLEGI</i>	<i>PÄRAST</i>
<i>Hirm</i>		
<i>Kahetsus</i>		
<i>Kartus</i>		
<i>Mure</i>		<i>VASTU</i>
<i>Huvi</i>		
<i>Austus</i>		<i>POOLEST</i>
<i>Sarnanema</i>		
<i>Erinema</i>		
<i>Karistus</i>		<i>EEST</i>
<i>Tänu</i>		
<i>Vastutus</i>		<i>VALLAS</i>
<i>Koolitama</i>		
<i>Koostöö</i>		<i>JÄRELE</i>
<i>Nõudlus</i>		
<i>Vajadus</i>		

5. Osas asemel sobib ka käändevorm

Eesti keeles on mõni nimi- ja tegusõna, mis ei käigi kokku tagasõnaga.

*... samal ajal, kui omandatakse teadmisi ja oskusi õpitava keele kohta, suureneb ka teadlikkus oma emakeele ***osas** ...*

*Puudujääkide ***osas** teavitab koheselt keskuse poolset kontaktisikut, ...*

*ERR Brüsselis: EL-i riigijuhid leppisid kliimapoliitika ***osas** kokku.*

*See tähendab, et Euroopa Liiduga liitumise järel kandus Riigikogule kuulunud seadusandlik pädevus mõne valdkonna ***osas** olulisel määral Euroopa Liidu tasandile.*

Sellistes kohtades väljendab kahe sõna suhet täpsemalt hoopis sobiv käändelõpp.

<i>Arusaam</i>	<i>MILLEST- KELLEST</i>
<i>Teadlikkus</i>	
<i>Ülevaade</i>	
<i>Teada andma</i>	
<i>Teavitama</i>	
<i>Kokku leppima</i>	<i>MILLES</i>
<i>Pädevus</i>	

Tihti kasutatakse sõna *osas* ka koos selliste sõnadega, millel on juba niigi mitu vormistusviisi. Näiteks *sallimatus* käib kokku tagasõnadega *suhtes* ja *vastu*; *seisukoht* võib olla millegi *kohta* või *suhtes*, *arvestust peetakse* millegi *üle* või *kohta*, *kaebus* on käsikäes abisõnadega *üle*, *pärast* ja *kohta*, *kavatsus* võib olla *millega-kellega* või millegi *suhtes*; *hinnangut* saab anda *millele* või millegi *kohta*; *rahulolu* võib olla *millest* või *millega* jne. Kui keeles on juba mitu kasutusvarianti, tundub uue abisõna juurutamine eriti ülearune. Piisab, kui omandada teadmised seniste variantide kohta.

6. Bürokratlik ja tarbetu osas

Eespool sai räägitud sõnadest või vormidest, millega saab sõna *osas* asendada. Bürokratlikes tekstides on aga seda sõna kasutatud sageli ka kohtades, kus pole tarvidust ka asendusvormi järele, vaid teksti selgemaks muutmisel on abi hoopis sõnajärje loomulikumaks muutmisest. Eesti

keeles on tavaks jätta põhisõna kõige lõppu ja panna kõik seda täiendavad sõnad selle ette. See võimalus sobib vahel ka eelkirjeldatud sõnade puhul.

Halvem	Parem	Mõnikord kõige sobivam
<i>kokkulepe</i> <i>kalandustoetuse</i> <i>tingimuste osas</i>	<i>kokkulepe</i> <i>kalandustoetuse</i> <i>tingimuste kohta</i>	<i>kalandustoetuste</i> <i>tingimuste kokkulepe</i>
<i>lubadus müügi osas</i>	<i>lubadus müügi kohta</i>	<i>müügilubadus</i> ~ <i>müümise lubadus</i>
<i>otsus kooli sulgemise</i> <i>osas</i>	<i>otsus kooli sulgemise</i> <i>kohta</i>	<i>kooli sulgemise otsus</i>
<i>uuring rasedate tervise</i> <i>osas</i>	<i>uuring rasedate tervise</i> <i>kohta ~ teemal</i>	<i>rasedate terviseuuring</i>
<i>ootus turuväljavaadete</i> <i>paranemise osas</i>	<i>ootus turuväljavaadete</i> <i>paranemise suhtes</i>	<i>turuväljavaadete</i> <i>paranemise ootus</i>
<i>sihttasemed selle</i> <i>meetme osas</i>	<i>sihttasemed selle</i> <i>meetme puhul</i>	<i>selle meetme</i> <i>sihttasemed</i>
<i>järelevalve ehituse osas</i>	<i>järelevalve ehituse üle</i>	<i>ehitusjärelevalve</i>
<i>nõudlus nafta osas</i>	<i>nõudlus nafta järele</i>	<i>naftanõudlus</i>
<i>pädevus sõiduki</i> <i>juhtimise osas</i>	<i>pädevus sõiduki</i> <i>juhtimises</i>	<i>sõiduki juhtimise</i> <i>pädevus</i>

Teinekord on sõna *osas* lihtsalt üleliigne, muutes lause raskepäraseks, pikaks ja raskemini mõistetavaks. Ka siin toob kasu sõnade ümbertõstmine.

Bürokratlikum variant	Lihtsam ja selgem variant
<i>Muudatustest</i> rakendatud meetmete ja otsuste <i>osas</i> peab kontaktisik Euroopa Komisjoni teavitama viivitamatult ...	Rakendatud meetmete ja otsuste <i>muudatustest</i> peab kontaktisik Euroopa Komisjoni teavitama viivitamatult ...
<i>Kõikumised</i> ehitusmahtude, sisendhindade ja finantseerimistingimuste <i>osas</i> paneb tõeliselt proovile Eesti ehitusettevõtted	Ehitusmahu, sisendhindade ja finantseerimistingimuste <i>kõikumine</i> paneb tõeliselt proovile Eesti ehitusettevõtted

Isikutel peab olema sarnasus teatud geenide (põhiliste kosobivirusantigeenide) osas	Isikutel peab olema teatud geenide (põhiliste kosobivirusantigeenide) sarnasus
Haldusterritoriaalse korralduse muutmise Lihula linna ja Lihula valla osas	Lihula linna ja Lihula valla haldusterritoriaalse korralduse muutmise
Järgmised sammud infoühiskonna teenuste arendamise osas uutes liikmesriikides	Järgmised infoühiskonna teenuste arendamise sammud uutes liikmesriikides

Veel üks kantseleistiili näide on sõna *osas* lisamine *mine*-vormide taha. Enamjaolt ei ole sellistes kasutuskohtades tagasõna järele vajadust ja piisab taas üksnes käändelõpust. Niisugustel puhkudel saab sõna *osas* asemel kasutada kõige sagedamini alalütlevat käänat.

Bürokratlikum variant	Lihtsam ja selgem variant
See olukord tekitab aga elanikes teadmatust ja lisab kohustusi jäätmevedajatele eelkõige uue süsteemi kohta teavitustöö tegemise osas	See olukord tekitab aga elanikes teadmatust ja lisab kohustusi jäätmevedajatele eelkõige uue süsteemi kohta teavitustöö tegemisel
Riigid, kus kehtivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise osas Euroopa Liiduga samaväärsed nõuded	Riigid, kus kehtivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel Euroopa Liiduga samaväärsed nõuded
... püsimine ka teiste eesmärkide saavutamise osas aasta lõpuni graafikus püsimine ka teiste eesmärkide saavutamisel aasta lõpuni graafikus ...
poolte kohustused kauba kindlustamise osas	poolte kohustused kauba kindlustamisel
Enne kui alustada koolis tervise edendamise planeerimisega, peate esmalt läbi mõtlema, mida tervise edendamise osas juba teete	Enne kui alustada koolis tervise edendamise planeerimisega, peate esmalt läbi mõtlema, mida tervise edendamisel juba teete
Samuti annavad nad hinnangu Eesti suutlikkusele Euroopa Liidu nõuete rakendamisel ja soovitusi, kuidas f-gaaside vähendamise osas tulemuslikum olla	Samuti annavad nad hinnangu Eesti suutlikkusele Euroopa Liidu nõuete rakendamisel ja soovitusi, kuidas f-gaaside vähendamisel tulemuslikum olla
Peamine eesmärk oli täpsustada heitkogustega kauplemise riigisisest korraldust rahvusvaheliste lepingute ettevalmistamise ja elluviimise osas	Peamine eesmärk oli täpsustada heitkogustega kauplemise riigisisest korraldust rahvusvaheliste lepingute ettevalmistamisel ja elluviimisel

Nagu artiklist selgub, on sõna *osas* kasutusala tagasõnana laienenud kogu keelde. Ta on grammatiseerumas, s.t. nimisõna seesütleva vormist on saamas kaassõna. Tegelikult ei ole tal aga keeles kohta: ta astub teiste kaassõnade asemele, trügib käändelõppe välja vahetama ja muudab sõnajärje kantseliitlikuks. Kaassõnana on *osas* tarbetu ja selle kasutamist võiks vältida.